

Z prací Růženy Svobodové, v nichž se objevuje dětský hrdina, je umělecky nejzávažnější torzo „letopisů dětské duše“ *Ráj* (1920). V této knize vzpomínek vrcholí autorčiny pokusy postihnout prostotu i složitost prvního poznávání. Návrat k nejranějším dojmům je opět opřen o kontrast života bez lásky, družnosti a světa něhy, dobrotы, tajemství a bezpečí. Nikde se však Svobodová neuchýlila k idealizaci, naopak zobrazuje psychické a citové reakce dítěte, vyvolané jeho napjatým vztahem k těžko postihnutelnému světu dospělých. V *Ráji* je život dítěte naplněn neustálým zdoláváním tajemství. Současně však trvá extatické, bezelstné a spontánní oddávání se věcem, okouzlení realitou, oslnění vším, co je „výlučné, náhlé, prudké...“. Z těchto dvou rovin vyrůstá mýtus dětství, jež je nespornou hodnotou, v níž lze nalézt životní oporu. Ve svých vzpomínkách zvolila Svobodová formu krátkých kapitol, které vždy uzavírají příhodu nebo časový úsek. Jsou psány jako plynulé vyprávění, v němž základní děj je vytvářen vztahem k matce, otci, strýci, rodinným známým, sousedům, vztahem plným dramatickosti, bolestným i šťastným, iracionálním i logickým. Spisovatelka přitom nehledala násilně spoje mezi jednotlivými událostmi. Chtěla zachytit spíše intenzitu okamžiku, „skvrny bez souvislosti“, aby se tak přiblížila dětskému vnímání.

Pavel Josef Šafařík

/ 1795 - 1861 /

Významný představitel obrozené vědy; jako první celistvě obhlížel dějiny, jazyk a literaturu Slovanů. Básněmi a spoluautorstvím na programové úvaze Počátkové českého básnictví se podílel na literárním úsilí v druhém desetiletí 19. století.

Životní dráha budoucího významného pěstitele slovanských studií procházela několika slovanskými zeměmi. Narodil se 13. 5. 1795 ve východoslovenské vesnici Kobeliarovo, kde byl jeho otec evangelickým farářem, vzdělání získal v Rožňavě, Dobšíně, v Kežmarku a jako většina slovenské evangelické inteligence na univerzitě v Jeně (1815–17). Po krátkém vychovatelském působení v Bratislavě přijal r. 1819 místo profesora na gymnáziu v Novém Sadě. V tomto srbském městě působil čtrnáct let a za všestranně nepříznivých podmínek zde vytvořil velké vědecké dílo, takže do Prahy r. 1833 přicházel již jako uznávaný slavistický odborník. V Praze se dále bohatě rozvíjela jeho vědecká tvořivost, a to stále za velmi obtížné existenční situace: živil se jako redaktor časopisu *Světobzor*, jako cenzor beletrie, redaktor muzejního časopisu, až se konečně stal hlavním knihovníkem Univerzitní knihovny. Místa profesora slovanské filologie na pražské uni-

verzitě se zřekl, aby umožnil F. L. Čelakovskému návrat do Prahy. Pětašedesátiletý, vyčerpán a těžce nemocen, pokusil se o sebevraždu, zemřel rok nato, 26. 6. 1861 v Praze. Sám se výstižně charakterizoval slovy: „Práce neštítel jsem se nikdy, ale ne vždy mohl jsem jíti po hlasu svého srdce, nýbrž většinou jen tudy, kudy kázala povinnost a nouze, a nejednou jsem se chvěl, ba klesal pod tíhou života.“

Těžiště Šafaříkovy rozsáhlé vědecké práce o dějinách, jazyce a literatuře Slovanů je ve velkých dílech shrnujících. Odborné poznatky v nich vesměs poskytují vědeckou argumentaci ideji slovanské jednoty a myšlenky o historickém významu Slovanů pro evropskou vzdělanost a humanitu. Německy psané *Dějiny slovanského jazyka a literatury podle všech nářečí* (1826) vycházejí z pojetí celistvého „slovanského národního kmene“ a jeho dvou „hlavních větví“, které mají své „ratolesti“ a vlastní „nářečí“, tj. jednotlivé slovanské jazyky. V duchu této koncepce směřují pak odděleně podávané výklady o jazyce a literatuře slovanských národů k tomu, aby také duchovní svět Slovanů představily v jeho základní kulturně typové shodě a jednotě, která nevylučuje vnitřní rozrůzněnost danou rozdílnými historickými podmínkami. V *Slovanských starožitnostech* (1837) shromáždil Šafařík všechny dostupné prameny a doklady o nejstarších sídlech a projevech Slovanstva a s odbornou seriózností si položil otázku jeho starobylosti. Dokazoval, že Slované žili v Evropě již od starověku a že jsou i svým historickým původem rovnocenným partnerem jiných předních evropských národů. Starožitnosti, ve svém oboru úctyhodné dílo průkopnické, byly krátce po vydání přeloženy do ruštiny, polštiny, němčiny a francouzštiny a nadlouho se staly základní učebnicí na univerzitních katedrách slavistiky. Jejich protějškem je *Slovanský národopis* (1842), který podává obraz slovanských národů v přítomnosti s údaji o jejich územním rozložení, počtu obyvatel, kultuře, vývoji a stavu jazyka a literatury.

Mladý Šafařík zasáhl i do krásné literatury jako básník a teoretik. Devatenáctiletý vydal sbírku *Tatranská Múza s lýrou slovanskou* (1814), která ještě vychází z klasicistické poetiky, avšak současně ji už překonává, těžic přitom z tematických i výrazových podnětů, které přinesly Jungmannovy překlady. V Šafaříkově poezii zazněl nezvykle silný hlas snu o svobodě, oslava přírody, lásky, ideálu, vlasti. Zosobněním společenského protestu i touhy se Šafaříkovi stal „výborný zástupce svobodníků“ (tj. svobodných lidí) zbojník Jánošík, jehož postavu básnicky oživil. S profilem Šafaříka básníka se shoduje jeho zájem o Schillera a Bürgera, z nichž překládal, i hledání nových cest pro českou poezii, vyjádřené dílem *Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie* (1818, spolu s F. Palackým; viz str. 220).